

בכורות ה

משה שווערד

1. ספר איזהו מקומן

ואין בכור מפקיע בכור מ"ט אמר אביי דין
לבכור שיפקיע קדושת עצמו - צ"ע
הרי הטעם מוכן מאליו שאין בכור שהוא
עצמו קדוש פודה בכור אחר, ומאי מקשה
'מאי טעמא', ומה מתרץ אביי - כתב הכלי
חמדה (פר' נמדנכ, סו"ט ז') שכוונת השואל
לדון האם בכורי הלויים נשארו כשהיו, או
שגם נוקקו לפדיון אלא שפדו את עצמן, ולזה
ענה אביי שהפקיעו קדושת עצמן - ע"י
בדבריו.

2. ספר שמות פרק לח

(כו) בקע לגלגלת מחצית השקל בשקל הקדש לכל העבר על הפקדים מכן עשרים שנה ומעלה לשש מאות אלף ושלושת אלפים וחמש מאות וחמשים:

ככר=60 מנה

מנה=25 שקלים

ככר=1500 שקלים

$301775 = 603550/2$

$= 201$ ככרים + 275 שקלים

ככר קדש=60 מנה

מנה קדש=50 שקלים

ככר קדש=3000 שקלים

$301775 = 100$ ככרים קדש + 1775 שקלים

3. ספר שמות פרק לח

(כז) ויהי מאת ככר הכסף לצקת את אדני הקדש ...

(כח) ואת האלף ושבע המאות וחמשה ושבעים עשה ויום לעמודים וצפה ראשיהם וחשק אתם:

(כט) ונחשת התנופה שבעים ככר ואלפים וארבע מאות שקל:

4. ספר איזהו מקומן

מה נשתנו פטרי חמורים מפטרי סוסים
וגמלים א"ל גזירת הכתוב היא ועוד
שסייעו את ישראל בשעת יציאתם
ממצרים:

א) הנה הציווי על פדיון פטר חמור נאמר עוד
במצרים קודם שסייעו החמורים את ישראל,
וצ"ל דהקרא ציוה על שם העתיד.

ובספר שפתי חיים (מועדים ז' עמ' רע"ו
נהערה) כתב דר' אליעזר בא ללמדנו שראשית
עלינו לדעת שהמצוה היא גזירת הכתוב, ורק
אח"כ אפשר לנסות להבין משהו מטעם
המצוה.

5. ספר בניהו בן יהוידע על בכורות דף ה/ב

ברם הא קשיא, דישראל שיצאו ממצרים כתיב בהו [שמות י"ב ל"ז] כשש מאות אלף רגלי, ואם כל אחד היה לו צ' חמורים לובים מהיכן הביאו כל כך חמורים שעולים למספר גדול ועצום מאד שאין הדעת סובלו, ואם נפרש הכונה על כל בעל הבית ובעל הבית דוקא ולא קאי אקרקפתא דגברי גם כן **הוא דבר גוזמא**, ואם נפרש לשון גוזמא דדברו חכמים בלשון גוזמא למה נקיט מספר תשעים. ונ"ל בס"ד הכונה לקח רכוש ששוה ערכו משוי צ' חמורים לובים טעונים מכספא ודהבא. אי נמי דקאי על הגדולים והשרים שהם ראשי המשפחות. ואמר כספא ודהבא, הרכוש מכנים אותו בשם כסף וזהב, כמ"ש [תהלים ק"ה ל"ז] ויוציאם בכסף וזהב, כמו שקורין כל הסעודה כולה על שם הלחם, כמ"ש [דניאל ה' א'] עבד לחם רב, וכן [שמואל א' כ' כ"ז] מדוע לא בא בן ישי אל הלחם, וכן כאן כל רכוש הממון נקרא בשם כסף וזהב:

6. כלי יקר על שמות פרק יז פסוק ח

לכך נאמר ויקרא שם המקום ההוא מסה ומריבה על ריב בני ישראל ועל נסותם את ה' היש ה' בקרבנו אם אין. ומיד **ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידיים, כי רפידיים אותיות רפידיים**, ואותיות רף ידים, והא בהא תליא כי ע"י שני מיני רפידיים אלו שנפרדו מאת ה' ופירוד לבבות שביניהם באו לידי רפיון ידים... וכן המן שבא מזרע עמלק בא על ישראל בטענות אלו באמרו (אסתר ג ה) ישנו עם אחד מפוזר ומפורד. דהיינו מפוזר איש מרעהו ומפורד מן השכינה:

7. ספר בניהו בן יהוידע על בכורות דף ה/ב

שם ועוד שאלתיו מה לשון רפידיים. קשא מה שאלה זו אם כן ישאל על שמות כל מקומות של מ"ב מסעות וכל שמות עירות האמורים בספר יהושע, ועוד קשה מה השיב לו רפידיים שמה וכי אינו יודע ששמה רפידיים ורק הוא שואל טעם למה נקראת כך. ונ"ל בס"ד **כי על הרוב כל עיר נקרא שמה בלשון יחיד**, והגם שיש נקראו בלשון רבים אית בהו טעמא וכמו הך דכתוב [בראשית ל"ג י"ז] ויעקב נסע סוכתה וגו' ולמקנהו עשה סוכות על כן קרא שם המקום סוכות, והיינו דתחלה היה שמה סוכתה לשון יחיד, אך בעבור דלמקנהו עשה שם סוכות קראה סוכות לשון רבים, **לכן שאל מה לשון רפידיים, פירושו למה נקראת רפידיים בלשון רבים**, אם מתחלה היתה נקראת כך בשביל איזה טעם, או אם מתחלה היתה נקראת רפידיה או רפיד לשון יחיד, ואח"כ בעבור סיבה נקראת רפידיים לשון רבים, וכמו ענין שאמרנו בשם סוכתה וסוכות, והשיב לו ר' אלעזר רפידיים שמה מעיקרא ומתחילתה שנקראת בלשון רבים, ורבי יהושע סבירא ליה לא היה שמה מעיקרא רפידיים ורק אחר שבאו ישראל שם בזמן שרפו ידיהם מן התורה, קראתה התורה רפידיים שהוא אותיות רפים יד שרפו מן התורה המתייחסת ליד, כמ"ש [סוטה ז ע"ב] ידיו רב לו במלחמתה של תורה, וכן דרשו על ידיו לא אסורות [שמואל ב' ג' ל"ד] בתורה:

או יובן בס"ד, הוא שמע שנקראת בשם רפידיים בעת שחננו בה ישראל, **ושאל מה לשון רפידיים, אם הוא לשון פירוד שנקראת כן בעבור שהיה בישראל פירוד הלבבות, או הוא לשון רפוי ידיהם מן התורה או מן איזה מצוה, והשיב לו כך היה שמה מעיקרא ואין זה נוגע לישראל. ורבי יהושע אמר ששם זה נוגע לישראל והוא לשון רפוי שרפו עצמן מדברי תורה, ולכן נקראת רפידיים שהם אותיות רף ידים, כי עסק התורה ומלחמתה יתייחס לידים כאמור**. ועל זה מביא שפיר ככתוב לא הפנו אבות אל בנים מרפיון ידים, דהיינו בעבור ביטול תורה ורפינה, כמו שאמר השי"ת על מה אבדה הארץ, על עזבם את תורת:

8. ספר עץ הדעת טוב (פרשת בלק)

וישב ישראל בשטים וכו' הכתוב עצמו תמוה כי זה הדור הם דור בניהם אשר קמו אחר דור המדבר ולא מתו להיותם צדיקים גמורים ראויים לירש את הארץ. וכמש"ל על ויבואו כל העדה מדבר צין ואיך חטאו עתה שתי חטאות גדולות עד מאוד שהם זנות גילוי עריות וע"ז בבעל פעור היותר חמורות שבתורה וגם זה קושיא לאלקינו ית' כמה הקפיד על המרגלים הקל מחטא זה ובשתי עבירות אלו לא הקפיד ונתן להם הארץ. לזה בא לספר תוכן המעשה שהי' ועי"כ ייקל העונש מעליהם. ואגב גרר ילמדנו ענין עבירה גוררת עבירה ותחלתה שגגה וסופה ברצון. **וז"ש וישב ישראל בשטים** ירצה דע לך כי תחלה צדיקים גמורים היו ואינם נקראי' עם סתם אלא בשם ישראל יכונה וז"ש וישב ישראל. **ואמנה יש בזה סבות רבות הא' כי המקום גורם וז"ש בשטים ירמוז אל משז"ל כי המים של נחל השטים גורמי' זנות** כי עי"כ לעתיד לבא כתיב ומעיין מבית ה' יצא והשקה את נחל השטים לרפאותו מטבעו המוליד זנות וניאוף. ולרמוז לזה נקרא שטים לשלשה סבות. הא' כפשוטו מלשון איש כי השטה אשתו כי המקום גורם לגדל נשים סוטות מתחת בעליהן וז"ש אח"כ לזנות את בנות מואב. גם הוא בגימטריא כמו שטן כי השטן מצוי שם להשטותם בניאוף וא"כ אנוסים היו. גם הוא בגי' נחש עם הכלול כנודע כי הנחש הראשון הטיל זוהמא בחוה ע"י ניאוף וזה הנחש עצמו חזר עתה להטעותן. ועי"י שנתיישבו שם בקבע נמשך **ויחל העם לזנות לסיבה הנ"ל כי המקום גורם ומה שתחלה נקראים ישראל עתה נקראים העם**. גם בתחלה נקראים ישראל קדושים כנודע כי הגדור מעבירה נקרא קדוש ועי"כ נתחללו מקדושתם ונעשו חולין: וז"ש ויחל העם לשון חולין.

9. ספר בניהו בן יהוידע על בכורות דף ה/ב

שם ערומות פגעו בהם, פירושו רש"י ז"ל דוחק. ונ"ל בס"ד דגם (ר' יהושע) [ר' אליעזר] דריש דרשה (דר' אליעזר) [דר' יהושע] שאמר ותקראנה לשון קרי שנעשו בעלי קריין כשפגעו בהם, אך בא לפרש טעמא להאי מלתא דאיך יצויר שיראו קרי בפגעים באשה ולכן אמר ערומות פגעו בהם ולכן נתגברה תאותם עד שראו קרי. ונראה שהם נתכוונו לפגוע בהם ערומות כדי שיטמאום בקרי, כי בעלי הטומאה יש להם סגולה לעשות התקשרות וחיבור לאדם עמהם ע"י הוצאת שכבת זרע לבטלה כאשר אומרים העולם על בעלי התברה שקורין פרמסון שטמאיים הנכנס עמהם בתחלה בטומאת זרע לבטלה שמוציא בידיים ועל ידי כך עושין בנין התחברות שלהם:

10. שולחן ערוך יורה דעה הלכות בהמה וחיה שיהיה סימן עט סעיף ב

טמאה שילדה כמין טהורה, אעפ"י שיש לה כל סימני טהרה, אסורה. וטהורה שילדה כמין טמאה, מותרת, אע"פ שיש לה כל סימני טומאה. ודווקא שילדתו בפנינו, אבל אם הניחה מעוברת ואח"כ מצא מין טמאה הולך אחריה, אעפ"י שכרוך אחריה וינגח אותה, אסור, שמא מן הטמאה נולד וכרך אחר הטהורה.

11. פתחי תשובה יורה דעה סימן עט

(ב) אסורה - ע"י בתשובת יד אליהו סי' ב' **שנסתפק אם דינה כטמאה ממש או אמרינן הואיל ויש לה סימני טהרה הרי היא כטהורה אלא שאסורה באכילה** ונ"מ אם שחיתתה מטהרתה מידי נבילה וכן לענין חלבה אם היא כטמאה ממש אין חלב שלה בכרת גם אם מותר לעשות סחורה בחלב שלה וכן לענין אבר מ"ה אם נוהג במין זה. עוד כמה נפקותות **והעלה דהדעת מכרעת**

דלא מקרי טמאה אלא לענין אכילה ולא לשאר דברים הן לקולא הן לתומרא אך הואיל והוא ספיקא דאורייתא אין להקל ויש לו חומרי בהמה טהורה וחומרי בהמה טמאה ע"ש ועי' לקמן סי' רע"א ס"ק ב'.

12. ספר יד בנימין

שחיטתה מטהרתה עכ"פ מנבילה, ונענין חי איכא כרת על חלצה כדין צהמה טהורה, ולענין חי איסור חזמה"ח נוהג צה כטהורה, ולענין חי כותצים תפילין ומזוזות על עורה דצעי' מן המותר צפ"ך דחי הוי טהורה שפיר כותבין אף שאסור באכילה וכדין נבילות וטריפות של טהורה ועיי"ש שהעלה דהדעת מוכרעת דלא מחשב טמאה, אלא לענין אכילה אסרה תורה כו' אך הואיל וספיקא דאורייתא הוא יש לילך לחומרא כחומרת טהורה וכחומרת טמאה ע"ש./ וכן יש להסתפק צטהורה שילדה כמין טמאה חי הוי כטהורה לכל מילי או רק להיתר אכילה./ ונב"ט "נזר הקודש" ג"כ נסתפק צה עיי"ש ולא הזכיר מד' הפ"ת] ועי' צס' "קהלות יעקב" לזכורות סי' ד' שהאריך צה, (ואגב יעוי' צחוס' נדה כ' ע"ב

שם במשנה, ומה הס באכילה צהמה טהורה שילדה כמין צהמה טמאה מותר באכילה וטמאה שילדה כמין צהמה טהורה אסור באכילה שהיוצא מן הטמא טמא וכו'. | נ"צ עי' צפ"ת יו"ד סי' ע"ט צס' "יד אליהו" שצ' להסתפק צטמאה שילדה מין טהורה דאסור באכילה חי נחשב לכל מילי כאמו כגון חמור שילדה כמין שור חי נחשב חמור ממש, או דנחשב צאמת צהמה טהורה כיון שיש לו סימני טהרה רק באכילתו אסרתו תורה מדין יוצא מן הטמא, /ונפק"מ חי

13. ספר איזהו מקומן

ב] הנולד מן הטריפה: פסקו הטור ושו"ע (סוף סי' ע"ט) שהנולד מן הטריפה מותר באכילה, והוא עפ"י גמ' בביצה ובחולין. | וביאר הב"י בשם הרשב"א דהגם שעובר ירך אמו, אך סיבת איסור האם הוא לפי שטריפה אינה חיה, אבל עובר זה חי הוא ואין חיתו תלויה בחיות האם ולפיכך מותר. [ועי' בש"ך (סק"ח) היאך משכחת לה טריפה שתלד].

14. תוספות חולין דף סב/ב

תרנגולתא דאגמא שריא תרנגולא דאגמא אסירא - אין לפרש שהנקבה מותרת והזכר אסור דכל היוצא מן הטהור טהור אלא שני מינים הם הקרואים כך ובין בזה ובין הזכר והנקבה שוין:

15. תוספות נדה דף נ/ב

תרנגולתא דאגמא - הזכר אסור לפי שאין לו סימני טהרה ולא שרי מטעם כל היוצא מן הטהור שהרי האם לא ילדה האפרוח אלא ביצים הטילה והאפרוח מעפרא קא גדיל ונאסר ממילא ע"י סימני טומאה ונקבה נמי אין לאוסרה למאן דאסר זה וזה גורם דהא אפרוח לא יצא אלא מן הביצה ומעפרא קא גדיל כדפרישית ומיהו נראה עיקר ששני מינין הן והמין שקורין תרנגולתא דאגמא שרי הזכר והנקבה דיש להן סימני טהרה והמין שקורין תרנגול דאגמא אסור הזכר והנקבה דאין נראה שמין אחד חלוק הזכר מהנקבה ועוד כיון דלא הוי מעופות טמאין הכתובין דבהנהו בכל מין יש זכר ונקבה משום סימני טומאה אין לאסור עד שיהא בו כל ד' סימנים דמנשר ילפינן:

16. הערות מהרב אלישיב

עוף טהור שנוצר מביצת טמאה

שהיוצא מן הטמא טמא והיוצא מן הטהור טהור. וזה הכלל הוא ביוצא ממש, אבל בעוף טמא שהוציא והוליד ושוב ישבה על הביצים ונוצרו עופות טהורים בהא תליא בסימני טהרה של העוף גופיה, דהרי הביצה היוצאת מגופה כבר נהפכה לעפר בעלמא, ומה שיושבת ע"ז לא הוה יוצאת מגופה אלא מחמת גופה, לכן תליא בו עצמו, ובפירוש שמעינן כן בנדה [נ:], דאמר רב פפא תרנגול דאגמא אסור תרנגולתא דאגמא שריא. וכתבו התוס' שם הזכר אסור לפי שאין לו סימני טהרה ולא שרי מטעם כל היוצא מן הטהור טהור, שהרי האם לא ילדה האפרוח אלא ביצים הטילה, והאפרוח מעפרא הגדיל, ונאסר ממילא ע"י סימני טמאה, הרי מפורש דדבר הבא מביצה לא תליא במי שהטיל את הביצה ודו"ק.

17. ספר איזהו מקומן

ב) כתב בהערות להגריש"א, שעוף טמא שהטיל ביצים וישב עליהם ונוצרו עופות טהורים, בזה לא אמרינן דהיוצא מן הטמא טמא, לפי שהביצה נהפכה לעפרא בעלמא, ונמצא דלא הוה היוצא מגופה אלא הנולד מחמת גופה, והוכיח כן מסוגיא דנדה נ: גבי תרנגולתא דאגמא שרי כיוצא בזה כתב בשמן רוקח איפכא, שדוקא היוצא ממש מן הטהור טהור, אבל עוף טהור שישב על ביצי עוף טמא והולידה אפרוחים, אינם טהורים.

18. שפת אמת על בכורות דף ה/ב

בגמ' ת"ל אך חלק. **קצת קשה דבכ"מ אכינו ורקין מיעוטיין וכאן האך מרבה.** הגם דממעט מן הדרש דהוא שור ובכורו שור מ"מ בגוף הפסוק ריבוי הוי. ואפשר דהדרש מכת מיעוט אחר מיעוט דבכור שור ממעט כשאין בכורו שור ואך ג"כ ממעט. ומיעוט אחר מיעוט לרבות כשדומה במקצת לשור:

19. רמב"ם הלכות בכורות פרק ב הלכה ו

רחל שילדה כמין עז, או עז שילדה כמין רחל פטור מן הבכורה שנאמר אך בכור שור עד שיהיה הוא שור ובכורו שור, ואם היה בו מקצת סימני אמו הרי זה בכור והוא בעל מום קבוע שאין לך מום גדול משינוי ברייתו, אפילו פרה שילדה כמין חמור ויש בו מקצת סימני פרה הרי זה בכור לכהן הואיל ומין החמור יש בו דין בכור, אבל אם ילדה מין סוס או גמל אע"פ שיש בו מקצת סימני פרה הרי הוא ספק בכור לפיכך יאכל לבעלים ואם תפסו כהן אין מוציאין מידו.

20. רמב"ם הלכות ביכורים פרק יב הלכה יח

פרה שילדה כמין חמור, או חמור שילדה כמין סוס פטור שנאמר ופטור חמור תפדה בשה ופטור חמור ב' פעמים עד שיהיה היוולד חמור והנולד חמור, ואם יש בו מקצת סימני חמור חייב בבכורה.

21. לחם משנה הלכות בכורות פרק ב

[ו] שנאמר אך בכור שור וכו'. בפ"ק דבכורות על מתני' דאמרה פרה שילדה כמין חמור וחמור שילדה כמין סוס פטורה מן הבכורה שנאמר פטר חמור שתי פעמים הביאו שם במתני' (דפ"ב) דרחל שילדה כמין עז וכו' ואמרו שם מנא ה"מ אמר רב יהודה דאמר קרא אך בכור שור וכו' והקשו שם דאמאי נקט קרא בכור שור ולא נקט קרא פטר פטר כדנסיב תנא ותירצו הוא דאמר כר' יוסי הגלילי כלומר ר' יהודה דאמר הכי סבר כדרשא דר' יוסי הגלילי משמע התם דמאן דיליף פטר פטר לא יליף מבכור שור דקרא איצטריך לדרשא אחרנא. וא"כ קשה על רבינו ז"ל שכתב כאן דרשא דאך בכור שור ובפרק בתרא דהל' כלאים כתב **דרשה דפטר פטר שתי פעמים והם דרשות חלוקות. וי"ל דאין קפידא דדרכו של רבינו ז"ל לסמוך הדין לדרשא היותר**

פשוטה. ותו איכא בגמרא תרי אוקמתי בפ"ב דבכורות גבי רחל בת רחל בת עז או רחל בת עז בת רחל והזכיר הטור ז"ל ביורה דעה סי' שט"ו ורבינו ז"ל לא הזכיר וכתב הרב"י ז"ל שם דפליג על הטור ז"ל ופסק דחייב בהם ומ"מ אין זה טעם מספיק דלמה לא הזכיר דאפי' שיהיה הדין בהם שיהיה חייב אין זה פשוט כ"כ כדי שימנע מלכתוב אותו. ואולי משום ששם אמרו בגמרא דאפילו מאן דמחייב מודה גבי כלאים דפטור וגבי נגעים דאינו מטמא וגבי תכלת דפסול וכל דינים אלו כתבן רבינו ז"ל כל אחת במקומה בהל' ציצית ובהלכות כלאים ובהלכות טומאת צרעת וממילא כיון דבאותם המקומות כתב פטור משמע דבשאר הדברים חייב ומ"מ הא דחזרו שיות למקומן היה לו לרבינו ז"ל לכתוב דהוא חידוש גדול ואינו נלמד משום מקום: